

Sygn. akt III UK 60/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania J. T.-B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.

o zwrot świadczenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 7 marca 2019 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 23 listopada 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od odwołującej się na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 23 listopada 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację od wyroku z dnia 17 stycznia 2017 r., którym Sąd Okręgowy w K. oddalił odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J. z dnia 17 marca 2016 r. zobowiązującej J. T.-B. do zwrotu nienależnego świadczenia w kwocie 11.397,66 zł w związku z osiągnięciem przychodu przekraczającego o 24.367,42 zł wyższą graniczną kwotę ustaloną dla 2015 r. na 61.119,90 zł.

Sąd odwoławczy uznał za trafne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi ubezpieczona w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 7 maja 2015 r. korzystała z zasiłku macierzyńskiego i z tego tytułu otrzymała łącznie kwotę 27.368,50 zł. Niezależnie od tego, będąc rencistką, prowadziła od maja 2015 r. pozarolniczą działalność gospodarczą, osiągając przychód w wysokości 58.118,82 zł. Łącznie odwołująca się uzyskała w 2015 r. przychód w kwocie 85.487,32 zł, co spowodowało, że przekroczona została wyższa kwota graniczna ustalona na ten rok w wysokości 61.119,90 zł o 24.367,42 zł.

Sąd drugiej instancji zaakceptował też ocenę prawną spornej w sprawie okoliczności odnośnie do uwzględnienia kwot pobranego przez odwołującą się zasiłku macierzyńskiego w kwocie przychodu stanowiącego podstawę rozliczenia jej świadczenia rentowego za 2015 r. Sąd ten wskazał, że zgodnie z art. 104 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1280 ze zm.; dalej jako ustawa emerytalna), za przychód, o którym mowa w ust. 1, uważa się również kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, wypłacanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy, i kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego. Również z § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty (Dz.U. Nr 58, poz. 290 ze zm.; dalej także jako rozporządzenie) wynika, że przy ustalaniu kwoty osiąganego dochodu dolicza się kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i

wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego. Oba te przepisy rozwijają ogólnie zdefiniowane w art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej i w § 1 rozporządzenia określenie pojęcia przychodu odnoszącego się do wszystkich świadczeniobiorców, których świadczenia podlegają rozliczeniu w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Nie może być więc mowy o odmiennym w tym względzie traktowaniu tych osób, dla których tytułem ubezpieczenia jest pozarolnicza działalność gospodarcza, do czego musiałoby prowadzić uwzględnienie argumentacji apelującej, bo kłóciłoby to się z wyrażoną w art. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.; dalej jako ustawa systemowa) zasadą równego traktowania wszystkich ubezpieczonych, między innymi, w zakresie obliczania wysokości świadczeń. Sąd Apelacyjny zwrócił również uwagę, że pojęcie przychodu, jakim posługuje się ustawodawca w art. 104 ustawy emerytalnej, nawiązuje do przychodu przewidzianego w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1509 ze zm.), a na gruncie tej regulacji nie budzi wątpliwości, że zasiłek macierzyński podlega opodatkowaniu.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku J. T.-B. zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.: art. 104 ust. 1 w zw. z art. 104 ust. 1a w zw. z art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że na kwotę przychodów emeryta i rencisty prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą, oprócz wymienionego w art. 104 ust. 1a ustawy przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne, składają się również kwoty pobranych zasiłków chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy i kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego, o których mowa w art. 104 ust. 6 ustawy, podczas gdy prawidłowa wykładnia wskazanych przepisów prowadzi do wniosku, że art. 104 ust. 1a określa wyłączną podstawę ustalenia przychodu, o którym mowa w art. 104 ust. 1 w przypadku emeryta i rencisty prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą i do tego ustalenia nie znajduje zastosowania art. 104 ust. 6 w/w ustawy.

Mając powyższe na uwadze, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, między innymi, że Sąd drugiej instancji błędnie uznał, iż do przychodów emeryta i rencisty prowadzącego pozarolniczą działalność zalicza się również kwoty pobranych zasiłków, w tym macierzyńskiego. Zdaniem skarżącej, art. 104 ust. 1a ustawy emerytalnej stanowi samodzielną jednostkę aktu normatywnego, precyzując, w jaki sposób ustala się przychód, o którym mowa w art. 104 ust. 1 tej ustawy, w przypadku emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Ustawodawca w sposób jednoznaczny wskazał, co stanowi podstawę tego przychodu, odsyłając przy jego ustalaniu wyłącznie do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów ustawy systemowej. Przepis art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej wskazuje wyłącznie podstawę ustalenia przychodu, o którym mowa w ust. 1 tego artykułu, ale już nie w rozumieniu ust. 1a, który określa sposób ustalenia przychodu emeryta i rencisty prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą. Tym samym rozwiązania zawartego w art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej nie stosuje się do przychodu ustalanego na podstawie art. 104 ust. 1a tej ustawy, a więc do emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą.

Organ rentowy w odpowiedzi na skargę wniosł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od skarżącej kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dla prawidłowej wykładni przepisów art. 104 ustawy emerytalnej w zakresie dotyczącym świadczeniobiorców prowadzących pozarolniczą działalność istotne jest prześledzenie zmian, jakie odnośnie do określenia kwot osiąganych z tej działalności i mających wpływ na zawieszenie lub zmniejszenie świadczeń następowały na przestrzeni lat. Z dniem 1 stycznia 1999 r. utraciła moc obowiązującą ustawa z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.; dalej: ustawa o rewaloryzacji). Ustawa ta wiązała skutek w postaci

zawieszenia prawa do emerytury lub renty albo zmniejszenia należnych z wymienionych tytułów świadczeń z pojęciem dochodu. Zgodnie bowiem z art. 24 ust. 1 ustawy o rewaloryzacji, prawo do emerytury, renty inwalidzkiej i renty rodzinnej ulegało zawieszeniu lub świadczenia te ulegały zmniejszeniu, na zasadach określonych w ust. 3-6, w razie osiągnięcia wynagrodzenia lub dochodu z tytułu wykonywania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, której wykonywanie podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Chociaż przepisy tej ustawy nie zawierały definicji pojęcia „dochód”, to jednak w orzecznictwie i doktrynie dominowało stanowisko, że należy posługiwać się takim jego znaczeniem, jakie nadają mu przepisy podatkowe, a konkretnie art. 10 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. W konsekwencji przyjmowano, że dochód, o którym mowa w przepisach ustawy o rewaloryzacji, jest przychodem pomniejszonym o koszty jego uzyskania (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 28 września 1994 r., II UZP 26/94, OSNAPiUS 1994 nr 12, poz. 196, czy wyrok Sądu Najwyższego z 3 października 1996 r., II URN 25/96, OSNAPiUS 1997 nr 9, poz. 154). Jednocześnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia z 22 lipca 1992 r., wydanego na podstawie art. 25 ust. 4 ustawy o rewaloryzacji, wynikało, że przy ustalaniu kwoty osiąganego dochodu dolicza się kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego.

Z dniem 1 stycznia 1999 r. weszły w życie przepisy ustawy emerytalnej. W myśl art. 104 ust. 1 tej ustawy, prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu, na zasadach określonych w ustawie, w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego oraz z tytułu pełnienia określonej służby. Stosownie zaś do treści art. 104 ust. 2 tej ustawy, za działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 1, uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności, z uwzględnieniem ust. 3. Przepisy ustawy emerytalnej wiązały instytucję zawieszenia praw wynikających z emerytury lub renty oraz zmniejszenia świadczeń emerytalnych i rentowych z pojęciem przychodu. Pojęcie to obejmuje także koszty

uzyskania przychodu, a zatem „odrywa się” od rzeczywistych dochodów emerytów i rencistów. Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 4 pkt 9 ustawy systemowej, chodzi tutaj o przychody w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych z tytułu: zatrudnienia w ramach stosunku pracy, pracy nakładczej, służby, wykonywania mandatu posła lub senatora, wykonywania pracy w czasie odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania, pobierania zasiłku dla bezrobotnych, świadczenia integracyjnego i stypendium wypłacanych bezrobotnym oraz stypendium sportowego, a także z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności oraz umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, jak również z tytułu współpracy przy tej działalności lub współpracy przy wykonywaniu umowy oraz przychody z działalności wykonywanej osobiście przez osoby należące do składu rad nadzorczych, niezależnie od sposobu ich powoływania. Zgodnie z treścią art. 14 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, za przychód z działalności, o której mowa w art. 10 ust. 1 pkt 3 (pozarolnicza działalność gospodarcza), uważa się kwoty należne, choćby nie zostały faktycznie otrzymane, po wyłączeniu wartości zwróconych towarów, udzielonych bonifikat i skont. U podatników dokonujących sprzedaży towarów i usług opodatkowanych podatkiem od towarów i usług, za przychód z tej sprzedaży uważa się przychód pomniejszony o należny podatek od towarów i usług. Zmiana podstawy rozliczania świadczenia emerytalnego i rentowego (z dochodu na przychód) nie wpłynęła na sposób ustalania tej podstawy w przypadku pobierania przez świadczeniobiorcę w okresie rozliczeniowym zasiłków i innych świadczeń wymienionych w art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej. Zgodnie z tym przepisem za przychód, o którym mowa w ust. 1, czyli także z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności, uważa się również kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, wypłacanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy, i kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego.

Zmiana stanu prawnego polegająca na rozliczaniu świadczeń emerytalnych i rentowych przy uwzględnianiu przychodu a nie dochodu spowodowała pogorszenie warunków wypłacania świadczeń emerytalnych i rentowych osobom uzyskującym przychody z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej (osiągających wysokie

przychody, ale ponoszących również wysokie koszty ich uzyskania, niebrane pod uwagę przy ustalaniu, czy ich prawo do świadczeń ulega zawieszeniu lub zmniejszeniu). W efekcie skarg kierowanych przez te osoby podjęte zostały prace nad nowelizacją ustawy emerytalnej. Na mocy art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 lipca 1999 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 70, poz. 774) do art. 104 ustawy o emeryturach i rentach dodany został ustęp 1a stanowiący, że dla emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność za przychód, o którym mowa w ust. 1, przyjmuje się przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, czyli co do zasady kwotę zadeklarowaną, nie niższą jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, ogłoszonego w trybie art. 19 ust. 10 na dany rok kalendarzowy (art. 18 ust. 8 ustawy systemowej).

Z powyższego wynika, że dodanie ust. 1a do art. 104 ustawy emerytalnej miało na celu wyłącznie uniezależnienie zawieszania lub zmniejszania świadczeń osób prowadzących pozarolniczą działalność od osiąganego przez nie przychodu w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych i związanie rozliczania tych świadczeń z przychodem stanowiącym podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. Inaczej rzecz ujmując, art. 104 ust. 1a ustawy emerytalnej ingeruje wyłącznie w treść art. 104 ust. 1 tej ustawy, ustanawiając wyjątek od wyrażonej tam ogólnej zasady o uwzględnianiu przy rozliczaniu świadczeń emerytalnych i rentowych przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego rozumianemu jak w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych. Wynika to zresztą z samej konstrukcji art. 104 ust. 1a ustawy, stanowiącego o przyjmowaniu dla emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność do rozliczenia pobranych przez nich świadczeń przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych za przychód, o którym mowa w ust. 1.

Jeżeli zatem przychód określony w art. 104 ust. 1a ustawy emerytalnej jest dla osób prowadzących pozarolniczą działalność przychodem, o którym mowa w

art. 104 ust. 1 tej ustawy, to znajduje do osiąganego przez nie przychodu zastosowanie również art. 104 ust. 6 ustawy, także odwołujący się do przychodu, o którym mowa w ust. 1 (za przychód, o którym mowa w ust. 1 uważa się również kwoty pobranych zasiłków i innych wymienionych tam świadczeń). W zawartym w art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej odesłaniu do art. 104 ust. 1 zawiera się zatem także odesłanie do art. 104 ust. 1a tej ustawy.

Nie ma więc racji skarżąca, twierdząc że art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej wskazuje wyłącznie podstawę ustalenia przychodu, o którym mowa w ust. 1 tego artykułu, ale już nie w rozumieniu ust. 1a, który określa sposób ustalenia przychodu emeryta i rencisty prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą, wobec czego rozwiązanie zawarte w art. 104 ust. 6 ustawy emerytalnej miałyby nie mieć zastosowania do przychodu ustalanego na podstawie art. 104 ust. 1a tej ustawy, a więc do emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność.

Z tych przyczyn brak było podstaw do uwzględnienia skargi kasacyjnej, w związku z czym Sad Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 k.p.c.).